

TJENESTEBOLIG- OG BOPLIKLTORDNINGEN

Innspill til departementets høringsnotat 21.mai 2013

Oppsummering av innspilletts konklusjoner

1. Alle prestestillinger skal ha boplikt på tjenestestedet.
2. Bare de stillingene som har spesielt kirke- og kulturhistorisk verdifulle tjenesteboliger, har boplikt i en bestemt tjenestebolig. Dette omfatter de fleste av prestegårdene i bygdene.
3. Bispedømmerådet er den instans som bestemmer hvilke stillinger som har fast tjenestebolig (punkt 2).
4. I alle andre stillinger enn de som har spesielt kirke- og kulturhistorisk verdifulle tjenesteboliger, er det opp til presten selv om presten vil bo i tjenestebolig.
5. OVF eier og driver alle tjenesteboliger, er aktiv markedsaktør og har selv gevinsten ved dette.
6. Departementet har en oppgave i å ivareta OVFs egentlige formål som en ordning for å finansiere tjenestebolig for prestene og bør stå i mot de interesser i kirka som nå vil ta OVFs midler til andre formål.

Hovedspørsmål 1: Bør dagens tjenesteboligordning føres videre

Høringsnotatet (HN) drøfter primært tjenesteboligordningen. Boplikt er i liten grad tematisert i HN. Boplikt forstås i HN som en følge av tjenesteboligordningen, at presten har boplikt i tjenestebolig.

Å drøfte tjenesteboligordningen uten egentlig å drøfte hva som ligger i presters boplikt, gir et utilstrekkelig grunnlag for å mene noe om ordningene. Historisk og teologisk er det boplikt som er det primære. Ordningen med tjenestebolig er kun en konsekvens av prinsippet om *prestens boplikt i soknet*. Spørsmålet om boplikt må drøftes før spørsmålet om tjenestebolig. Tjenestebolig er bare et praktisk spørsmål. Boplikt har med kirkeforståelse og forståelse av prestatjenesten å gjøre.

Historisk er det ingen tvil om at presten skal bo i den menigheten presten skal betjene. Høringsnotatet siterer Chr.Vs Norske Lov (1687) som uttrykker dette presist med formuleringen «Præsterne skulle boe i deris Sogne og hos deris betroede Menigheder». Deretter fortsetter loven med hva som er den praktiske konsekvens av boplikt i soknet «og deris rette Præstegaarde».

Hva som ligger i bestemmelsen om at presten skal bo i soknet hos deres menigheter, går høringsnotatet (HN) ikke inn på. HN tolker i hovedsak boplikten praktisk som et spørsmål om tilgjengelighet og at dette nå er ivaretatt med nye tjenesteordninger, avtaler for å skille arbeidstid og fritid, avtale om beredskap, moderne kommunikasjon og samfunnsmessige endringer. HN skriver: «Flere endringer og utviklingstrekk i senere år har etter departementets syn påvirket den alminnelige forutsetning om at presteboligen skal ha menighetsnær beliggenhet.» (s.17) HN tolker konsekvent boplikt som et praktisk spørsmål om å bo «nær» menigheten. Det er en omgåelse av den opprinnelige bestemmelsen om at presten skal bo «i» soknet eller «hos» menigheten.

Spørsmålet om presters boplikt kan ikke drøftes uten å ta opp hva dette har å si for kirkeforståelse og prestatjeneste.

Presters boplikt er en følge av at soknetanken. Soknet er ikke bare et geografisk begrep. Soknet er også et teologisk begrep. Kirka er alltid kirke for et sted. Kirka er ikke bare en sammenslutning av enkeltmennesker («trossamfunn») som bor i et laglig geografisk område. Kirka er kirke for sitt sted og det livet som leves der. Kirka kan aldri beskrives uavhengig av dens sted, soknet. Den lokale kirke må alltid forstås i et samvirke med «verden» der den er lokalisert i menneskenes liv. Det er videre en hovedtanke i luthersk kirkeforståelse at denne lokale kirka skapes der ordet forkynnes og sakramentene forvaltes. Denne prosessen bæres av den lokale prestatjeneste.

Presten har i vår kirke hatt *boplikt i soknet fordi dette er ansett som en nødvendig betingelse for tjenesten med evangeliet*. For at presten kan ha de beste forutsetninger for den stedlige tjeneste med evangeliet, skal prestene bo «i deris Sogne og hos deris betroede Menigheder». Tolkning av evangeliet på stedet og samtale med menneskene som lever der er best ivarett når presten deler menighetens kår. Dersom prester løses fra sin boplikt, svekkes en viktig forutsetning for en god prestatjeneste og det drives en kile inn i en klassisk nytestamentlig kirkeforståelse om at kirka alltid er kirke for sitt sted og ikke bare for enkeltmennesker som tilfeldigvis bor der.

HN argumenterer med at en konsekvens av den nye tjenesteordningen er at prestene nå har boplikt i tjenestedistriktet (prostiet) og ikke i soknet. En slik tolkning nå har nedfelt seg i regelverket. Men det er ikke en nødvendig tolkning eller en nødvendig følge av den nye tjenesteordningen, og den nye regelen bør derfor endres. Det er tvert i mot slik at en kan undres over hvor denne nytolkningen av boplikten har kommet fra. Den bryter essensielt med den teologiske og historiske skisse til forståelse av kirke og prestatjeneste som er skissert ovenfor. Innenfor den historiske og teologiske kontekst som kirka vår står i, ville den naturlige tolkning av den nye tjenesteordningen være at presten har *boplikt på sitt tjenestested*. Det forutsettes i ny tjenesteordning at prestene skal ha om lag tre firedeler av sin tjeneste på sitt tjenestested. Da vil en naturlig videreføring av boplikten være at presten skal bo på tjenestestedet. Erfaringen med den nye tjenesteordningen forsterker denne tanken. I praksis har de fleste prester langt mer enn tre firedeler av sin tjeneste på sitt tjenestested.

Prestene i Sør-Østerdal gjorde i vår en studietur til Svenska kyrkan for å se på hvordan svenskene tenker om vilkårene for presten som sjelesørger og som kompetent samtalepart i sitt lokalmiljø. Vi ønsket dette fordi dette er sentrale spørsmål i arbeidet med ny tjenesteordning, beredskap og ny kirkeordning. To av de tyngste faglige instanser i Sverige på spørsmålet om presten som sjelesørger og samtalepart, Pastoralinstituttet i Lund og biskopen i Karlstad, fremholdt uoppfordret at det nå er et hovedproblem i Svenska kyrkan at prestene mer og mer blir pendlere. De bor ikke lenger i sin «församling», men pendler inn for å gjøre sin tjeneste. Bakgrunnen for dette er at de svenske lokalmenigheter med den nye kirkeordningen der overtok ansvaret for tjenesteboligene. Mange menigheter har funnet det økonomisk gunstig å selge tjenesteboligene, som var dyre i drift og som ofte hadde høy markedsverdi, med den følge at prestene, som ikke lenger hadde boplikt når tjenesteboligene ble solgt, mer og mer bor utenfor sin menighet. Det har vist seg at prester selvsagt er som andre folk, de velger å bosette seg der de synes det er best å bo, mest behagelig og mest gunstig for familien. De to nevnte instansene framholdt dette som et tiltakende problem. Presten blir marginalisert som samtalepart i sitt lokalmiljø. Men det skaper også problemer for presten som leder av gudstjenesten at presten ikke bor i sin menighet. Gudstjenesten får en løsere binding til sitt

sted. Det ble antydnet at fenomenet pendlerprester av denne grunn på sikt også medvirker til synkende gudstjenestebesøk, som nå er et mye større problem i Sverige enn i Norge.

Konklusjon på hovedspørsmål 1:

Om dagens ordning med tjenesteboliger skal videreføres, er avhengig av hva som skjer med prestens boplikt på sitt tjenestested. Boplikt i soknet har sterk historisk og teologisk begrunnelse. *Det må ikke gjøres endringer som svekker eller fjerner presters boplikt på sitt tjenestested.* Fjernes boplikten fra tjenestested, skjer samtidig endringer i kirkeforståelse og forståelse av prestedtjenesten.

Boplikt på tjenestestedet må opprettholdes. Da sier det seg selv at det også må finnes en ordning med tjenesteboliger. En slik ordning med tjenesteboliger kan, slik HN viser, tilrettelegges på flere måter.

Hovedspørsmål 2: Mellomløsning med nedskalering av tjenesteboligordningen

Når boplikt på tjenestested av teologisk grunner skal og må opprettholdes (hovedspørsmål 1), kan boplikten ikke skales. Boplikt på tjenestested må praktiseres meget strengt.

Når boplikt på tjenestested opprettholdes, kan selve ordningen med tjenesteboliger gjøres på mange måter. Det viktigste vil være å ha en så enhetlig løsning som mulig. Det tilsier at OVF må overta eier- og driftsansvar for alle tjenesteboliger.

At tjenesteboligene dels eies av OVF og dels av kommunene, har slik HN viser, medført stor ulikhet i kvalitet, drift og vedlikehold. For rekruttering til den lokale prestedtjeneste er det viktig at vilkårene rundt tjenesteboligordningen er like og forutsigbare. Det vil da være best og nødvendig at OVF eier alle boligene. Kommunene har i dag en meget gunstig refusjonsordning. De får i praksis dekket alle sine kapitalutgifter og vedlikeholdsutgifter og har i tillegg gevinsten av verdistigningen på eiendommene. Kommuner som forstår seg på dette og er aktive i markedet, kan i dag realisere store gevinster på ordningen med tjenestebolig for prester. Det er ingen grunn til at OVF skal finansiere ordninger som begunstiger kommunene økonomisk med store gevinster på prisstigning på eiendom. Ordningen må være slik at OVF selv får gevinsten ved verdistigning. OVF må derfor eie og drive alle tjenesteboligene.

Boplikt på tjenestestedet fordrer ikke at det må være tjenestebolig for alle stillinger. Noen prestestillinger har av kultur- og kirkehistoriske grunner én bestemt tjenestebolig (se hovedspørsmål 3). Disse er «faste» tjenesteboliger med boplikt og vil ikke være gjenstand for salg. Prester som søker disse stillingene vet at det er boplikt i en bestemt bolig. Alle andre tjenesteboliger kan i prinsippet selges og kjøpes etter behov. Bispedømmerådet er den instans som best kan vurdere om det er stillinger som fordrer boplikt i bestemte tjenesteboliger. Ellers kan hovedregelen være at i de stillingene som ikke har boplikt i bestemte boliger, kan presten selv bestemme om presten vil bo i tjenestebolig eller ikke. Vil presten bo i tjenestebolig, kjøper OVF det. Vil ikke presten bo i tjenestebolig kan OVF selge. OVF blir slik en aktiv aktør i boligmarkedet og kan ved klok forvaltning realisere betydelige gevinster.

Konklusjon hovedspørsmål 2:

Boplikt på tjenestested er et fast prinsipp og kan ikke skales. Boplikt på tjenestested må praktiseres meget strengt. Alle stillinger har boplikt på tjenestested, men bare noen stillinger har boplikt i tjenestebolig. Der det er spesielle kultur- og kirkehistoriske grunner for det, er det boplikt i en bestemt bolig. I alle andre stillinger er det opp til presten selv om presten vil bo i tjenestebolig. OVF eier og driver alle tjenesteboliger og er aktiv markedsaktør.

Bispedømmerådet er den instans som best kan vurdere om det er stillinger som fordrer boplikt i bestemte tjenesteboliger.

Hovedspørsmål 3: De kirke- og kulturhistoriske mest verdifulle presteboligene

HN er tydelig på at OVF har et kirke- og kulturhistorisk ansvar for noen av presteboligene. Argumentasjonen støttes helt ut. Det vil være til ubotelig skade for den lokale kirke om disse boligene får annen bruk enn til tjenestebolig for den lokale sokneprest. Dette er i de fleste tilfellene de gamle prestegårdene. HN antyder at det kan dreie seg om ca 150 som kan betegnes som «spesielt verdifulle». Dette er et alt for lavt tall. Kriteriene for hva som kan kalles kirke- og kulturhistorisk verdifulle boliger må være så romslige at ordningen kan omfatte alle de boligene som i et bygdesamfunn har generell status som «prestegården» i bygda. Departementet bør ikke være den instans som foreslår å devaluere disse boligene som prestegårder. Det må være opp til bispedømmerådene som i forståelse med vedkommende menighetsråd vurderer dette spørsmålet.

Det er interessant at dette er det eneste sted HN bruker begrepet folkekirke. HN skriver: «I et kulturhistorisk og ikke minst folkekirkelig perspektiv må det på samme måte være et mål å ta vare på de kulturhistoriske viktigste prestegårdene og presteboligene, som en levende, kirkelig kulturarv i bygda.» (s.24). De argumentene som HN i dette avsnittet samler opp i begrepet folkekirke, svarer til den teologiske begrunnelse for å opprettholde boplikt på tjenestedet (se hovedspørsmål 1). Folkekirke er ikke bare et historisk begrep. Folkekirke er en måte å være kirke på også i dag. Folkekirke er et spørsmål om tilhørighet og integrasjon i et lokalsamfunn. Det er et vesentlig element i det å bygge slik tilhørighet og videreføre folkekirka at den som er betrodd tjenesten med å tolke evangeliet inn i menneskenes liv der og da, bor på stedet. Presters boplikt i sitt sokn er avgjørende for ei kirke som har i sin selvforståelse, at den skal være ei folkekirke.

Konklusjon hovedspørsmål 3:

OVF har et særlig ansvar for å ivareta noen av de mest verdifulle kirke- og kulturhistorisk prestegårder og presteboliger som tjenesteboliger for sokneprest. Dette omfatter de fleste av de gamle prestegårdene i bygdene. De argumenter som HN i dette avsnittet summerer opp i begrepet folkekirke, er samtidig argumenter for å opprettholde boplikt for alle prestestillinger på sitt tjenestested.

Hovedspørsmål 4: Forutsetninger og tiltak

Hovedkonklusjonene i dette innspillet, at alle prestestillinger skal ha boplikt på sitt tjenestested, endrer vesentlig på forutsetningene for høringen. Dersom det forutsettes at alle prester har boplikt på tjenestestedet, vil flere av problemstillingene som drøftes, endre karakter. Det gis derfor her bare én kommentar til forutsetningene i HN, en kommentar som følger opp dette innspillet sine hovedkonklusjoner.

Det er tydelig at motivet bak hele HN er økonomisk. Det hevdes at nåværende ordning er dyr og at OVF neppe vil ha finansiell styrke til å bære ordningen videre. Men dersom boplikt knyttes til tjenestested og ikke til tjenestebolig, med unntak av de historisk verdifulle boligene, vil antall tjenesteboliger kunne reduseres. Dersom det videre forutsettes at kommunene ikke lenger skal holde tjenesteboliger, men at OVF eier og driver alle, er aktiv markedsaktør og selv realiserer gevinstene med stigende eiendomspriser, vil ordningen med tjenesteboliger være økonomisk positiv for fondet.

Det er ikke sakssvarende at HN bare holder fram driftsutgiftene ved nåværende ordning og ikke samtidig gjør regning med at stigende eiendomspriser har økt fondets verdier betydelig. Selv om dette i stor grad er bundne midler, er det et faktum at økte eiendomspriser de 10 siste årene har økt fondets realverdier mer enn summen av driftsutgiftene ved dagens ordning. Dersom OVF selv eier alle tjenesteboligene og ikke lenger gir fra seg verdistigningen av de kommunalt eide boligene, vil denne økning av fondets realverdier bli enda høyere. Dersom hovedkonklusjonene i dette innspillet følges slik at OVF i større grad blir aktiv markedsaktør og selv realiserer gevinstene, vil ordningen med tjenesteboliger være et lønnsomt foretak for OVF. Argumentene om at dette er dyrt på en slik måte at ordningen må avvikles, er ikke holdbare. I stedet for kutte disse utgiftene må ordningen omdannes slik at den blir lønnsom for OVF.

Det er påfallende at departementet har gjort seg til talsmann for de interessene i kirka som er ute etter å avvikle ordningen med tjenesteboliger for å kunne ta midler fra OVF til å finansiere «annen kirkelig virksomhet». En skulle tro at departementet av historiske grunner burde være den instansen som vokter om OVF's midler og egentlige formål. Det er ingen tvil om at OVF i utgangpunktet skal finansiere prestenes tjenesteboliger. Den oppgaven kan ikke OVF komme fra. Boplikt for prestene på tjenestestedet er et vesentlig element i å videreføre den folkekirka som det nå er grunnlovsfestet, at vi skal ha. Men dagens ordning kan omdannes slik at dette blir lønnsomt for fondet. Da kan overskytende midler, som nå, brukes til annen kirkelig virksomhet. Vi har en nær historie på hvordan staten ble satt på plass av rettsvesenet da de forgrep seg på OVF's midler og eiendom. En kunne forvente at departementet følger opp dette og i det minste varslar og roper et aldri så lite varsko mot dem i kirka som i forbindelse med ny kirkeordning nå vil forsyne seg av eller misbruke OVF's midler.

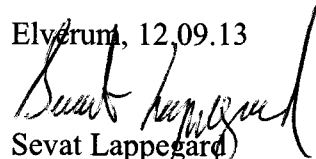
HN er åpen på at det kan finnes en rekke tiltak som kan kompensere for eventuell ulempe med en ordning med boplikt og tjenesteboliger. Det er innlysende riktig at alle slike eventuelle ulemper med letthet lar seg kompensere. Dette vil være greie forhandlingsspørsmål mellom arbeidsgiver og arbeidstakerorganisasjonene.

Konklusjoner hovedspørsmål 4:

Dersom forslagene i dette innspillet følges, er det ikke hold i argumentene om at ordningen med boplikt og tjenesteboliger blir for dyr. Ordningen kan organiseres slik at OVF tilføres realverdier gjennom ordningens muligheter til selv å realisere salgsgevinster.

Det bemerkes til departementets initiativ med dette HN at det ville være mer på sin plass at departementet viste interesse for å ivareta OVF egentlig formål og bestemmelse.

Elvrum, 12.09.13



Sevat Lappegard
prost